

„Chceš-li postavit loď, nesmíš poslat muže, aby sehnali dřevo a připravovali nástroje, ale nejprve musíš ve svých mužích vzbudit touhu po nekonečných dálkách otevřeného moře.“

Antoine de Saint-Exupéry

ÚVODNÍ OTÁZKY

Co všechno je nutné před samotnou lekcí promyslet a připravit?
Existuje univerzální model přípravy na lekci výtvarné výchovy?
Na jaké fáze lekce je třeba klást hlavní důraz a proč?

příprava materiálů pro tvorbu, foto: Karel Řepa

K ČEMU SLOUŽÍ STRUKTUROVANÁ PŘÍPRAVA?

Příprava na lekci výtvarné výchovy je konceptem sdružujícím všechny klíčové informace k plánované lekci a její struktuře.

Než začneme pracovat na strukturované přípravě, je dobré se pozastavit nad funkčním obsahem plánované činnosti (promyslet smysluplnost daného námětu či látky), nad vhodnou formou a přístupem k výtvarné činnosti (viz list č. 5).

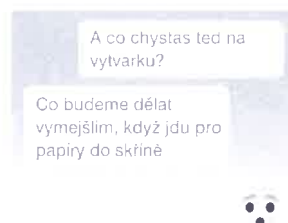
Strukturovaná příprava obsahuje:

a) všeobecné informace (námět a charakter výtvarné činnosti, ročníkovou adresnost a délku lekce),

b) didaktické informace (výchovně-vzdělávací cíl, průřezová témata a mezipředmětové vztahy, motivaci, formulaci výtvarného úkolu, tvůrčí kritéria a způsob reflexe),

c) technologické informace (výtvarné techniky a postupy, nástroje, pomůcky a materiály),

d) organizační informace (časové rozvržení lekce a posloupnost jejích fází).

A co chystas teď na vytvarku?

Co budeme dělat vymejšlim, když jdu pro papiry do skříně

„Příprava učitele na vyučování je v podstatě snahou o vytvoření uspořádaného souboru informací, které budou osnovou jeho rozhodování v průběhu plánované hodiny. Je scénářem - myšlenkovým modelem, který má učitel v hlavě nebo ve svých poznámkách.“

Helena Hazuková

PŘÍPRAVA NA RECEPTIVNÍ LEKCI VÝTVARNÉ VÝCHOVY

Při plánování receptivní lekce VV (viz list č. 5) vybíráme látku inspirativní, přiměřeně náročnou a korespondující se vzdělávacími obsahy.

Vybranou tematiku ze světa výtvarné kultury je třeba rozumně vymezit a konkretizovat, logicky uspořádat a srozumitelně zprostředkovat.

Látku vhodně doplňujeme obrazovými materiály (např. formou digitální prezentace) nebo praktickými výtvarnými demonstracemi.

U frontálního stylu výuky uvažujeme nad oživením lekce formou individuálních nebo skupinových úkolů, diskusí nebo navazujících tvůrčí činnosti.

Promyšlíme možnosti včlenění průřezových témat, práce s mezipředmětovými vztahy a s širšími kulturními kontexty.

Les uší slyší, žáci 1. st. ZŠ, foto: Kristína Pekárková

OBECNĚ DIDAKTICKÝ MODEL

- 1 stanovení výukových cílů, od kterých se bude lekce odvíjet
- 2 výběr typu a charakteru činností, které budou v rámci lekce použity, celkové časové rozvržení hodiny a stanovení pořadí jednotlivých činností, výběr pomůcek
- 3 příprava pomůcek a materiálů, které se chystáme využít, organizace prostoru výuky, příležitostný nácvik učebních metod a postupů
- 4 promyšlení způsobu sledování práce v průběhu lekce a zhodnocení výstupů na jejím konci v souvislosti se stanovenými cíli

upraveno podle: KYRIACŮ, 2004.

FORMY MOTIVACE VE VV

Motivace verbální

- evokujeme individuální či kolektivní zážitek žáků nebo vnášíme do pléna vlastní obsah či příběh
- bereme v potaz, že žákovské prožitky jsou vysoce individualizované a často splývají s vnitřními „snovými“ obrazy
- obsah vnášený „zvnějšku“ podáváme formou adekvátně dlouhého a emočně zabarveného vyprávění, ideálně ve spojení s přiměřenou gestikulací a mimikou
- mluvené a čtené slovo je třeba sestavit s ohledem na výtvarné akcenty a situace ve vyprávění (zdůraznit barvitost prostředí, zvláštnosti objektů a tvarů, světelné jevy utvářející atmosféru apod.)

Motivace kombinovaná

- k mluvenému nebo čtenému slovu můžeme přidat další prvky či projevy, které pomohou umocnit daný prožitek, lépe exponovat výtvarný problém a vtáhnout žáky do dané látky či výtvarného úkolu jinými cestami:
  - obrazové prvky** – např. prezentace uměleckého díla a diskuse nad ním (inspirace jeho obsahem nebo formou), hravý výtvarný experiment, videonahrávka
  - hudební a zvukové prvky** – např. poslech hudební nahrávky navozující atmosféru blízkou danému námětu, sluchové podněty doplňující/podtrhující výtvarné jevy
  - pohybové-dramatické prvky** – např. krátká scénka uvádějící do tématu, dramatizace vybrané části příběhu, práce s pantomimou nebo pohybovými figurami zdůrazňujícími dráhy, rytmus, výrazové stopy

MODEL „CO-JAK-PROČ“

- 1 **CO BUDEME TVOŘIT?**
Stojí tento námět opravdu za další rozvedení a výtvarné zpracování? Bude to pro žáky obsahově přitažlivé?
- 2 **JAK TO BUDEME TVOŘIT?**
Je možné k danému námětu nalézt vhodnou formu činnosti a adekvátní výtvarné a technické prostředky? Je reálné takovou lekci dobře zorganizovat?
- 3 **PROČ TO BUDEME TVOŘIT?**
Má tato činnost smysl? Není bezobsažná či prvoplánová? Sledují touto lekcí validní cíle a výchovně-vzdělávací záměry?

motivace   formulace úkolu   výtvarně-technické informace   stanovení tvůrčích kritérií   tvůrčí činnost   reflexe

průběh standardní expresivní lekce VV →
příprava standardní expresivní lekce VV ↙

1 NÁMĚT

Volba námětu představuje klíčové rozhodnutí, jakou látku nebo konkrétní obsah do výuky vneseme. Námět by měl vycházet z promyšleného výukového plánu daného ročníku. Může rozvíjet vybranou látku z ostatních předmětů a akcentovat průřezová témata. Paleta námětů by měla být pestrá, korespondující s prožitkovým světem žáků daného věku a dobře koncipovaná z hlediska střídání druhů výtvarných činností (viz list č. 5). Náměty je vhodné smysluplně propojovat prostřednictvím výtvarně-projektového vyučování (viz list č. 12).

*bohatý ná asociace;
motivační (originální,
aktuální, poetický, tajemný,
humorný); jasně
formulovatelný; výtvarně
dobře uchopitelný*

*nerozvíjející asociace;
obsahově vyprázdněný;
neaktuální, opakující se;
neoriginální; špatně
formulovatelný; výtvarně
obtížně uchopitelný*

2 CÍLE

Při promyšlení cílů/smyslu lekce se ptáme: Co se žáci v lekci dozví o sobě, o druhých a o světě kolem nás? Jaké **výtvarné dovednosti, tvůrčí či sociální kompetence** plánovaná činnost rozvíjí? Otevírá lekce prostor pro rozvíjení mezipředmětových vztahů a uvažování v širších tematických kontextech? Sledujeme jak cíle obecné (viz list č. 1), tak cíle konkretizované ve vztahu k dané lekci (např. *rozvíjení schopnosti určit kontrastní barvy*). Je třeba rozlišovat výchovně-vzdělávací cíle od očekávaných praktických výstupů lekce (např. *ztvárnění zátiší s pomocí kresby uhlím*).

*smysluplné; přiměřeně
náročné; adekvátní věku
žáků; korespondující
s kurikulem a výchovně-
vzdělávací strategií školy*

*formální; nepřiměřeně;
neadekvátní věku žáků;
nekorespondující
s kurikulem a výchovně-
vzdělávací strategií školy*

3 MOTIVACE

Skrze motivační část lekce **uvádíme žáky do obsahu** lekce (respektive výtvarného problému) a **celkové tvůrčí atmosféry**. Ryze verbální motivaci střídáme s motivací kombinovanou, zahrnující obrazové, hudební, dramatické a další prvky. Interaktivní formy motivace, např. proložené debatou nebo doplněné o problémové otázky k danému námětu, pomáhají skrze práci s osobními asociacemi rychleji zažehnout vlastní tvůrčí proces.

*vztahující se k námětu;
překvapivá; rozvíjející
asociace; přiměřeně dlouhá;
přiměřeně emotivní
a sugestivní; interagující
s žáky; autentická*

*odtožitá od námětu;
opakující se; nepřiměřeně
dlouhá; nepřiměřeně
afektovaná*

4 FORMULACE VÝTVARNÉHO ÚKOLU

Věcně a srozumitelně uvádíme žáky do výtvarného problému, tj. na co a v jakém sledu mají výtvarně reagovat. Úkol formulujeme jako **otevřenou tvůrčí výzvu**, respektive problém s možnostmi vlastního a výtvarně autentického řešení. Žákům nepředkládáme vzorově zpracovaný „námět“, šablony a svazující pracovní postupy – **tvorba podle návodu do výtvarné výchovy nepatří**.

*komplexní; jasně podaná;
ponechávající prostor pro
autentické vyjádření žáků;
integrující podněty žáků;
podněcující tvořivá řešení
výtvarného problému*

*nejasná nebo
nedostačující; přehnaně
návodná až schematická
/ svazující; příliš
komplikovaná*

5 VÝTVARNÉ PROSTŘEDKY

Promyšlíme výtvarné prostředky – **techniky a materiály** (viz list č. 4), které mají žáci pro řešení daného výtvarného úkolu k dispozici. Budeme-li pracovat s komplexnějšími výtvarnými technikami či postupy, je vhodné rozepsat dílčí technologické procesy nebo fáze tvorby. Můžeme rozvést také další variace dané techniky, možnosti materiálů či specifické technologické triky. Soupis výtvarných prostředků slouží také ke včasnému zajištění a přípravě výtvarného materiálu a nástrojů potřebných k tvorbě.

*vhodně zvolené; výtvarně
nosné; přiměřeně náročné;
hodící se k námětu;
srozumitelně zadané*

*nehodně zvolené; bez
výtvarného potenciálu;
nepřiměřeně náročné;
nehodící se k námětu;
nejasně zadané*

6 TVŮRČÍ KRITÉRIA A REFLEXE

S vědomím cílů lekce a znění výtvarného úkolu můžeme zformulovat vybraná tvůrčí kritéria, která v konkrétní lekci akcentujeme a na která nasměřujeme pozornost žáků. Mohou jimi být **vybrané výtvarné kvality, samotný proces či další aspekty tvorby**. Ctíme pravidlo, že méně je více. Dále určíme způsob, jakým bude probíhat reflexe tvorby (viz list č. 9) – průběžná reflexe, uzavírající reflexe ke konci lekce, individuální komentáře, skupinová diskuse, komentovaná prezentace, nebo výstava.

*jasně formulovaná kritéria;
vycházející ze zadaného
úkolu; motivující; řešící
konkrétní výtvarné kvality;
přiměřeně početná
a náročná; korespondující
s ontogenezí*

*nejasně formulovaná
kritéria; nekorespondující
s výtvarným úkolem;
demotivující;
nepřiměřeně početná
a náročná;
nekorespondující
s ontogenezí*

7 ORGANIZACE LEKCE

Přehledně rozvrhneme předpokládanou **strukturu lekce** s uvedením plánovaných **časových dotací** jejich jednotlivých fází. K organizaci lekce je vhodné vymyslet také doplňující tvůrčí činnost pro případ, že budou žáci s tvorbou oproti plánu dříve hotoví.

*logické a časově přiměřené
uspořádání všech fází
činnosti pro plynulý průběh
lekce; promyšlená varianta
pro potenciální pokračování
tvůrčí činnosti*

*neurčitá nebo příliš
komplikovaná struktura
lekce; nefunkční časové
členění činnosti; nelogická
návaznost jednotlivých
částí lekce*

Zdroje

HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy I*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2005. ISBN 80-7290-237-7.
HAZUKOVÁ, Helena. *Příprava učitele na rozhovory ve VV I*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1994.
HOSMAN, Zdeněk. *Didaktický skicář – výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, 2007. ISBN 978-80-7394-001-0.
KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 8071789658
ŠOBAŇOVÁ, Petra. *Metodický materiál k pedagogické praxi ve výtvarné výchově*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 2015. ISBN 978-80-244-4756-8.